

Guggenheim Alapítvány nemzetközi fejlesztési igazgatója például azt kérdezte egy paneldiszkusszió alkalmával: „ez egy érdekes beszélgetés, de vajon képes-e a művészet arra, hogy olyan kliséket döntsön le, amelyek kifelé is reprezentálnak, vagy pedig csupán egy zárt kör részére van jelentősége?” Mivel senki nem adott választ a meghívottak közül, én azt feleltem, hogy a kérdés jó, de példának okáért hiába csinált Deimantas Narkevičius számos, nagyon jó művet, mégis minden nyugati kurátor arra a munkájára kíváncsi, amelyben „visszaállít” a talapzatára egy Lenin szobrot.⁹

⊕ *A kérdés az, hogy miként integrálódik a kelet-európai művészet a világ művészetébe illetve a nyugati művészetbe?*

⊗ *Ez most történik. Mivel az amerikai művészetbe eddig még nem integrálódott. A MOMA-ban Mark Nash most csinál egy videó kiállítást, a New Museumban pedig Masimiliano Gioni dolgozik egy nagy bemutaton. New York tehát most odafigyel erre a régióra. Európában ez gyorsabban történt. Például az Erste Bank és a Kultur Kontakt útján.*

⊕ *A kérdés az, hogy mi a szerepe a kelet-európai művészetnek? Mi alapján lehet felismerni azt, hogy valami innen származik? Ha egy kelet-európai művész Párizsban vagy New Yorkban dolgozik, látjuk munkáján, hogy honnan jött, egy osztrák művész esetében nem látni, hogy Ausztriából jön.*

⊗ *Két dolog jelenik meg karakterisztikusan a kelet-európai művészeknél: a humor és a politika.*

⊕ *Lehet, hogy léteznek a nyugattal a különféle kapcsolatok, projektek, és pénz is áramlik ide, de ugyanakkor a kelet-európai művészeknek egy sajátos szerepet kell eljátszaniuk. Ők...*

⊗ *...egy gettóba vannak zárva. Most azt is mondhatnám, hogy ők az utolsó remény. A korábbi Nyugat, az eindhoveni Van Abbemuseum egy nagy projektje¹⁰ szerint, amely az Erste és a Transit támogatásával folyik, csak úgy létezhetett, hogyha volt egy ellentéte, ellenpontja. Ez összeomlott, így oda a nyugati azonosság is. Ez persze azért természetesen úgy működik, hogy a Nyugat folyamatosan úgy építi fel az önképet, hogy mást tesz érte felelőssé.*

⊕ *Ez azt jelenti, hogy a kép, amelyet az East by South West mutat, ez...*

⊗ *...egy korrekt kép.*

⊕ *...a kelet-európai művészet a világ művészetében elfoglalt helyének egy korrekt képe.*

⊗ *Igen. Mivel ez rá van kényszerítve a kelet-európaiakra, ha akarják, ha nem. Mert különben ki mondaná el az ő történetüket?*

9 Once in the XXth Century (8 min., 2004)
10 <http://www.formerwest.org>

Cserba Júlia

Partra vetett reminiscencia

Franciaország mintegy hatvan kortárs művészeti központtal rendelkezik:¹ ezek jelentős része nagyvárosok periferiáján, kisvárosokban, sőt egészen kis településeken működik. Eltekintve attól a néhánytól, amelyek épületét eleve ebből a célból hozták létre, a kortárs művészeti központok zöme rendeltetésüket tekintve a legszokatlanabb létesítményekben, XVI. századi reneszánsz kastélyban, kikötői halárverési csarnokban, elhagyott nyugdíjas otthonban, hajdani raktárban, laboratóriumban, kazángyártó üzemben, csokoládégyárban, középkori apátságban, elnéptelenedett zsinagógában lelt otthonra. A különös helyek közül talán a legkülönösebb Limousin megyében található: a művészeti központ egy teljes szigetet foglal el, és Franciaország egyik legnagyobb kiterjedésű mesterséges tava öleli körbe. A sziget neve Île de Vassivière, az intézményé pedig, amely ez év őszén ünnepli fennállásának huszadik évfordulóját, Centre Internationale d'Art et du Paysage (Nemzetközi művészeti és tájközpont).²

A háború utáni Franciaországban ugrásszerűen megnövekedett energiaigények kielégítésére új vízerőművekre volt szükség. Ezek egyikét 1949-ben egy viszonylag gyéren lakott, Limoge-tól kb. 60 km távolságban fekvő vidéken kezdték építeni, és a duzzasztógáttal elrekesztett patak felgyülemllett vizéből képződött az a mesterséges tó, amelynek legnagyobb szigete az Île de Vassivière. A vízzel elárasztott völgy korábbi lakóit elköltöztették, házaikat lerombolták. Az emberi jelenlét tárgyi maradványai ugyan a tófenéken rekedtek és láthatatlanná váltak, a települések létezésének-eltűnésének ma is élénken élő közös tudata azonban alapvetően meghatározza a hely atmoszféráját. Nem véletlen, hogy az ide látogató művészek közül többen is az elmerült falvakra utaló műveket hoztak létre.

1 <http://www.dca-art.com>

2 <http://www.ciapiledevassiviere.com>

l'île de Vassivière
Courtesy IGN (France)
– Photothèque
Nationale

YONA FRIEDMAN
Licorne Eiffel, 2009
Courtesy Yona Friedman – Ciap Ile de Vassivière
© Fotó: Jean-Baptiste és Yona Friedman

KIMIO TSUCHIYA
Ever, 1990, acél, faszékek, 300 x 200 x 200 cm

MICHAEL SAILSTORFER
Hullócsillag, 2009
Courtesy de l'artiste, My Private, Ciap Ile de Vassivière
© Fotó: François Doury

A sziget egyetlen lakója – az erdőőrön kívül – a Művészeti Központ igazgatója, CHIARA PARISI. Mielőtt azonban az itt látható alkotásokkal foglalkoznánk, essék még néhány szó magáról a szigetről. 700 méter magasan fekvő, nagy kiterjedésű erdejének égre törő, fluoreszkálóan zöld mohával borított, napjainkban már védelem alatt álló fenyőfát eredetileg fakitermelés céljából telepítették, tehát nemcsak a tó, de az erdő is mesterséges. Egy olyan, a nyugati világban ma már ritkán fellelhető helyen járunk, ahol a természet avatkozik be az ember által kialakított környezetbe, nem pedig fordítva. A sziget két nagy épülete közül az egyik egy XVII. századi épületelemeket is magába foglaló, többszörösen átépített kastély, ahol hamarosan egyéves tartózkodásra lehetőséget nyújtó művésztelep nyílik.

Az időszakos kiállításoknak helyet adó másik, hosszan elnyúló, hajóserű posztmodern épület és a mellette magasodó 30 méteres „Világítótoronyt” a neves olasz építész, ALDO ROSSI tervezte. Az intézmény két évtizedes fennállása során állított már itt ki többek között Pierre Bismuth, Hubert Duprat, Thomas Hirschhorn, Fabrice Hyber, Huang Yong Ping, Joseph Kosuth, Bertrand Lavier, Gloria Friedmann, Claude Lévêque és Michelangelo Pistoletto is, látogatásunk idején pedig a wales-i konceptuális művésznő, Bethan Huws alkotásaival találkoztunk. Aldo Rossi a tornyot a kiállításoknak, alkotómunkának szentelt központi épület szemlélődésre, elmélyülésre invitáló horizontális folytatásának szánta. Amikor a csavarvonalban kíméletesen emelkedő lépcsősor tetejére érünk, első pillanatban a lenyűgöző táj ragadja meg figyelmünket, és csak később értjük meg, hogy tulajdonképpen egy szabadtéri kiállítás izgalmas megfigyelőpontján állunk. Ha ugyanis letekintünk a mélybe, YONA FRIEDMAN egyik alkotását pillantjuk meg. Amit lent sétálva, a füves réten átvezető kanyargós ösvénynek gondoltunk, a távoli nézőpontból Friedman 2009-ben készített, efemer munkája, a *La Licorne de Vassivière* avagy *Licorne Eiffel* rajzolódik ki, azt a benyomást keltve, mintha a női testtel rendelkező Egyszarvú kitárt jobb karja a központi épületet tartaná kezében. Friedman egy szintén 2009-ben megvalósított, de évente csak száz napon át létező „növényiszobra”, a *Balkis* is megtekinthető a toronyból, de csak abban az esetben, ha a megfelelő évszakban járunk itt. A építész elpusztult kutyájának, barátjának és inspirálójának emléket állító alkotás – Friedman képregéneihez hasonló módon sematikus ábrázolt – két kutyafiguráját ugyanis a hajdinamagokból (sarrasin) kikelő és virágzó növényzet formálja ki. A toronyból jól látható egyebek mellett MICHAEL SAILSTORFER romantikus és humoros szerelmi vallomása, a *Hullócsillag* (*Sternschnuppe*) is, ami tulajdonképpen nem más, mint egy Mercedes W123 típusú autó, tetejére szerelt katapulttal,

amely működésbe hozva, világító lámpát röpít a levegőbe.

A Centre Internationale d'Art et du Paysage – Île de Vassivière azon kevés kortárs művészeti központ közé tartozik, amely saját gyűjteményrel is rendelkezik, és valószínűleg az egyetlen olyan, amelynek teljes állandó kiállítása falakon kívül, a természetben található. Ez a szokatlan körülmény több művészt is arra sarkallt, hogy a természettel együtt élő és pusztuló alkotásokat hozzon létre. Ilyenek a már említett Yona Friedman-művek, de a toronyból „földre szállva” és tovább folytatva utunkat, több hasonló indítástól született művel találkozunk. A tó körül, a tisztásokon és a Szobrok erdejében (Le Bois des Sculptures) elhelyezkedő munkák hol utunkat állják, hol pedig titokzatosan elrejtőznek.

Alig észrevehető a kolozsvári VICTOR MAN melanholikus alkotása is (*Untitled*, 2009), amelyet fiatal fák csoportjának egyikén fedezhet fel a figyelmes látogató. A fa ágait és törzsét erdei állatok környezetbe olvadó bundája fedi, legalábbis ott, ahol az időjárás még meg nem tépázta.

A védelmező, melegséget adó (és némi szexuális konnotációval bíró) szőrme elvesztésének lassú folyamatából és véglegessé válásának bizonyosságából a vanitatum vanitas sajtáságos megfogalmazását olvashatjuk ki. A szintén román származású, New Yorkban élő SERGE SPITZER ugyancsak ideiglenesnek szánt *Csendéletének* (*Natur morte*, 2009) hektárnyi területen elhelyezett tízezernyi teniszlabdája vírusként terjed szét. Van, amelyiket az eső, a szélvihar tereli kiszámíthatatlan irányba, másokat játékoskedvű gyerekek, felnőttek hagynak maguk mögött távolabbi helyeken, és van, amelyik ideiglenesen a köré magasodó fűbe rejtőzik: a művész által elrendezett állapot rövid idő alatt felbomlik és az alkotás lassacskán meg is szűnik létezni. Az olasz MARCO BOGGIO SELLA monumentális méretűre nagyított, rozsdás német páncélszakja (*Untitled*, 2003) könnyen érthető szimbólum: emlékezés a sziget németek ellen harcoló francia ellenállóira, de a konkrét történelmi eseményen túlmenően, szélesebb értelemben vett figyelmeztetés is a múltra való emlékezés fontosságára. ILYA és EMILIA KABAKOV falusi árnyékszéke, a *Toilet on the Mountain* (2004) a sziget egyik legszebb kilátást nyújtó pontján áll. A ajtó nélküli, kétfülkés fakunyhóban egymástól (vagyis a társadalomtól) elkülönülve, a magány érzetével merülhetnek saját gondolataikba és a tó – hegyvonulat – erdő látványának élvezetébe a benne üldögélők. ANDY GOLDSWORTHYNAK, a land art egyik neves képviselőjének gránitkövekből épített falai egyrészt a vizet, másrészt az erdő egy darabját ölelik körül. Abból a falmaradványból indultam ki, ami annak idején a szántóföldeket választotta el egymástól, de a mesterséges tó létrehozásakor egyik része az erdőbe, a másik pedig a tóba került...

A nyolc elmerült falu miatt érzett nosztalgia ... – mondja lírai alkotásáról az angol művész. KIMIO TSUCHIYA *Eternity* című monumentális, emlékműnek is felfogható szobra is a hely történetének állított emléket, amikor a környék lerombolt házainak fellelt maradványából, gerendákból, malomkőből, kerítésdarabokból és házak díszítőelemeiből emelt félkörívű falat. MICHELANGELO PISTOLETTO helyszínhez készített munkája a *Il Segno Arte* (1993–1994) hét egyforma méretű (10×210×120 cm) és formájú vulkanikus kőzetből faragott, egyszerű formájú kőlapból áll, amelyekre erdei utak kereszteződésében lelhet rá az arra járó.

A Művészeti Központ dolgozóinak a legtöbb feladatot Michael Sailstorfer egy másik alkotása, a Waldputz adja. A mű eredetileg egy fotó volt, és ezt változtatta installációvá az erős humorérzékkel megáldott művész. Az erdő egy meghatározott kiterjedésű területét gondosan kitisztította, a fák törzsét megszabadította a mohától, a talajt pedig a vastag avarrétegtől. A mű megőrzése – természetesen akarattal – örök harcot jelent a természettel, hiszen rendszeresen fel kell söpörni az erdőt. A több mint hatvan alkotás végignézése egész napos kirándulást igényel, és a látogatás végi fáradtságon felülkerekedik a vágy, hogy újrakezdjük a különös sétát.

Ha Magyarországra eddig talán még nem is jutott el Île de Vassivière híre, a Művészeti Központban jól ismerik Budapestet és talán még honfitársainknál is jobban a Műcsarnok Szabics Ágnes és munkatársai által kidolgozott oktatási programját. A már gyakorlatban is jól szereplő, a középiskolások vizuális képzését és a társadalmi, gazdasági változások művészetben keresztüli megismertetését célzó magyar program bekerült abba a közös európai csoportmunkába, amelyben olasz és svéd résztvevők mellett francia részről az Île de Vassivière-i Művészeti Központ is helyet kapott.

BETHAN HUWS
Digressive Biscuits, 2009, cseresznyefa
Courtesy Bethan Huws, Yvon Lambert, Paris/New York
et Galerie Tschudi, Glarus/Zuoz, © Fotó: André Morin

